

DAVAMLI VƏ İNKLÜZİV ŞƏHƏR İNKİŞAFINDA KÖNÜLLÜLÜK FƏALİYYƏTİNİN SOSIAL SİYASƏTİN İDARƏETMƏ MEXANİZMLƏRİNDƏ ROLU

MEHMAN MAQSUD OĞLU AXUNDOV

*Biologiya elmləri doktoru, professor
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyası
Azərbaycan Respublikası, Bakı ş.,
Səbail r., AZ 1001, Lermontov küç. 74
E-mail: azfiri@azeurotel.com*

DİLBƏR RAMAZAN QIZI MİRZƏYEVA

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyası, magistrant
E-mail: dmirzyva@gmail.com*

XÜLASƏ

Müasir dövrdə davamlı və inklüziv şəhər inkişafı sosial siyasətin əsas prioritet istiqamətlərindən biri kimi çıxış edir. Sürətli urbanizasiya prosesi şəhərlərdə sosial bərabərsizliklərin artmasına, ictimai xidmətlərə çıxışın qeyri-bərabərliyinə və ekoloji problemlərin dərinləşməsinə səbəb olmuşdur. Bu şəraitdə könüllülük fəaliyyəti sosial siyasətin həyata keçirilməsində mühüm mexanizmlərdən biri kimi ön plana çıxır və cəmiyyətin müxtəlif təbəqələrinin ictimai proseslərə cəlb olunmasına şərait yaradır. Məqalədə könüllülük fəaliyyətinin davamlı və inklüziv şəhər inkişafına təsiri kompleks şəkildə təhlil edilmişdir. Xüsusilə könüllülüynün sosial inklüzivliyin gücləndirilməsində, həssas sosial qrupların dəstəklənməsində və sosial xidmətlərin əlçatanlığının artırılmasında rolu araşdırılmışdır. Bununla yanaşı, könüllülük fəaliyyətinin icma əsaslı inkişafın təşviqində, ictimai iştirakçılığın genişlənməsində və sosial kapitalın formalaşmasında əhəmiyyəti müəyyən edilmişdir. Eyni zamanda könüllülərin ekoloji təşəbbüslərdə iştirakı “yaşıl şəhər” konsepsiyasının inkişafına və ətraf mühitin qorunmasına mühüm töhfə verir. Tədqiqat çərçivəsində könüllülük fəaliyyətinin sosial siyasətin idarəetmə mexanizmlərinə inteqrasiyası məsələsi də geniş şəkildə təhlil edilmişdir. Müəyyən olunmuşdur ki, könüllülüynün hüquqi və institusional əsaslarının formalaşdırılması, dövlət–QHT–vətəndaş əməkdaşlığının gücləndirilməsi və yerli idarəetmə səviyyəsində tətbiqi sosial siyasətin effektivliyini artırır. Nəticə etibarilə, könüllülük fəaliyyəti davamlı və inklüziv şəhər inkişafının təmin edilməsində strateji əhəmiyyətə malik sosial resurs kimi çıxış edir və onun sistemli şəkildə təşviqi müasir şəhər siyasətinin vacib komponentlərindən biri hesab olunmalıdır.

Açar sözlər: *davamlı inkişaf, inklüziv şəhər, könüllülük fəaliyyəti, sosial siyasət, sosial kapital.*

Giriş

Müasir dövrdə şəhərlərin inkişafı yalnız fiziki infrastrukturun genişlənməsi ilə deyil, həm də sosial, iqtisadi və ekoloji balansın qorunması ilə səciyyələnir. Sürətli urbanizasiya prosesi şəhərlərdə əhali sıxlığının artmasına, sosial bərabərsizliklərin dərinləşməsinə və ekoloji problemlərin kəskinləşməsinə səbəb olmuşdur (UN-Habitat, 2020; World Bank, 2022). Bu baxımdan davamlı və inklüziv şəhər inkişafı konsepsiyası müasir sosial siyasətin əsas istiqamətlərindən biri kimi formalaşmışdır. Bu yanaşma şəhər mühitində bütün sosial qrupların rifahının təmin olunmasını, resurslardan səmərəli istifadəni və gələcək nəsillər üçün əlverişli yaşayış şəraitinin yaradılmasını nəzərdə tutur (United Nations, 2015).

Davamlı və inklüziv inkişafın təmin edilməsində dövlət siyasəti ilə yanaşı, vətəndaş cəmiyyətinin və ictimai iştirakçılığın rolu getdikcə daha çox əhəmiyyət qazanır. Bu kontekstdə könüllülük fəaliyyəti sosial proseslərin idarə olunmasında mühüm vasitə kimi çıxış edir. Könüllülük fərdlərin heç bir maddi qarşılıq gözləmədən ictimai fayda naminə fəaliyyət göstərməsi ilə xarakterizə olunur və cəmiyyət daxilində sosial həmrəyliyin gücləndirilməsinə, ictimai problemlərin həllinə və sosial xidmətlərin əlçatanlığının artırılmasına töhfə verir (UNV, 2018; Putnam, 2000).

Könüllülük fəaliyyəti xüsusilə şəhər mühitində sosial inklüzivliyin təmin edilməsində, həssas qrupların dəstəklənməsində və icma əsaslı təşəbbüslərin inkişafında mühüm rol oynayır. Eyni zamanda, bu fəaliyyət növü ekoloji təşəbbüslərin həyata keçirilməsində, şəhər mühitinin qorunmasında və “yaşıl şəhər” konsepsiyasının inkişafında da effektiv vasitə kimi çıxış edir (UNEP, 2021; European Commission, 2020). Bu baxımdan könüllülük yalnız sosial fəaliyyət deyil, həm də sosial siyasətin həyata keçirilməsinin alternativ və tamamlayıcı mexanizmi kimi qiymətləndirilə bilər.

Məqalənin əsas məqsədi davamlı və inklüziv şəhər inkişafında könüllülük fəaliyyətinin rolunu araşdırmaq və onun sosial siyasətin idarəetmə mexa-

nizmlərində yerini müəyyən etməkdir. Tədqiqat çərçivəsində könüllülüğün nəzəri əsasları, onun şəhər inkişafına təsir istiqamətləri və sosial siyasətə integrasiyası məsələləri təhlil ediləcəkdir. Eyni zamanda dövlət, yerli idarəetmə və vətəndaş cəmiyyəti institutları arasında əməkdaşlıq kontekstində könüllülüğün əhəmiyyəti qiymətləndiriləcəkdir.

1. Davamlı və inklüziv şəhər inkişafının nəzəri əsasları

Davamlı şəhər inkişafı anlayışı müasir urbanizasiya proseslərinin yaratdığı sosial, iqtisadi və ekoloji problemlərə cavab olaraq formalaşmışdır. Bu konsepsiya şəhərlərin inkişafında yalnız iqtisadi artımı deyil, həm də sosial rifahın yüksəldilməsini və ətraf mühitin qorunmasını nəzərdə tutur. Davamlı şəhər inkişafı gələcək nəsillərin ehtiyaclarını təhlükə altına qoymadan mövcud resurslardan səmərəli istifadə prinsipinə əsaslanır (United Nations, 2015; UN-Habitat, 2020). Davamlı şəhər inkişafının əsas prinsiplərindən biri ekoloji tarazlığın qorunmasıdır. Şəhərlərdə sənayeləşmə və nəqliyyatın intensiv inkişafı ətraf mühitə mənfi təsir göstərərək hava çirklənməsi, tullantıların artması və təbii resursların tükənməsi kimi problemlərə səbəb olur. Bu baxımdan “yaşıl şəhər” konsepsiyası şəhər mühitində ekoloji davamlılığın təmin olunmasına yönəlmiş əsas yanaşmalardan biri kimi çıxış edir (UNEP, 2021). Yaşıl infrastrukturun inkişafı, alternativ enerji mənbələrinin istifadəsi və tullantıların idarə olunması davamlı şəhər siyasətinin mühüm komponentləridir.

Inklüzivlik davamlı şəhər inkişafının digər mühüm prinsipi kimi çıxış edir və şəhər mühitində bütün sosial qrupların bərabər imkanlara malik olmasını nəzərdə tutur. Sosial inklüzivlik şəhər resurslarına çıxışın ədalətli bölüşdürülməsi, sosial xidmətlərin əlçatanlığı və həssas qrupların müdafiəsi ilə birbaşa əlaqədardır. Bu yanaşma sosial bərabərsizliklərin azaldılmasına və cəmiyyət daxilində sosial harmoniyanın təmin edilməsinə xidmət edir (World Bank, 2022; OECD, 2019).

Şəhər mühitində sosial siyasət davamlı və inklüziv inkişafın təmin olunmasında mühüm rol oynayır. Sosial siyasət vasitəsilə dövlət əhalinin rifahını artırmaq, sosial müdafiə sistemlərini gücləndirmək və ictimai xidmətlərin keyfiyyətini yüksəltmək məqsədi güdür. Bu çərçivədə təhsil, səhiyyə, məşğulluq və sosial müdafiə sahələrində həyata keçirilən tədbirlər şəhər əhalisinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsinə yönəlmişdir (Esping-Andersen, 1990). Davamlı və inklüziv şəhər inkişafı beynəlxalq səviyyədə də geniş şəkildə təşviq olunur. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının qəbul etdiyi Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərindən biri olan 11-ci məqsəd – “Davamlı şəhərlər və

icmalar” – şəhərlərin təhlükəsiz, inklüziv, davamlı və dayanıqlı olmasını hədəfləyir. Bu məqsəd çərçivəsində şəhər planlaşdırılması, yaşayış mühitinin yaxşılaşdırılması, nəqliyyat sistemlərinin inkişafı və sosial xidmətlərin genişləndirilməsi əsas prioritet istiqamətlər kimi müəyyən edilmişdir (United Nations, 2015). Beləliklə, davamlı və inklüziv şəhər inkişafı kompleks və çoxşaxəli bir yanaşma olub, iqtisadi, sosial və ekoloji komponentlərin qarşılıqlı əlaqəsi əsasında formalaşır. Bu konsepsiyanın effektiv şəkildə həyata keçirilməsi yalnız dövlət siyasəti ilə deyil, eyni zamanda vətəndaş cəmiyyətinin və ictimai iştirakçılığın fəal iştirakı ilə mümkündür.

2. Könüllülük fəaliyyətinin sosial-iqtisadi mahiyyəti və formaları

Könüllülük fəaliyyəti müasir cəmiyyətlərdə sosial həmrəyliyin və ictimai iştirakçılığın mühüm təzahür formalarından biri kimi çıxış edir. Ümumi mənada könüllülük fərdlərin və ya qrupların heç bir maddi qarşılıq gözləmədən ictimai fayda naminə fəaliyyət göstərməsi kimi izah olunur. Bu fəaliyyət növü həm fərdi təşəbbüslər, həm də təşkilatlanmış formalar vasitəsilə həyata keçirilə bilər və cəmiyyətin sosial strukturunun gücləndirilməsinə xidmət edir (UNV, 2018; Wilson, 2000).

Könüllülük fəaliyyətinin əsas xüsusiyyətlərindən biri onun könüllü xarakter daşması və şəxsi motivasiya əsasında həyata keçirilməsidir. Bu fəaliyyət sosial məsuliyyət hissi, ictimai fayda yaratmaq istəyi və vətəndaşlıq mövqeyinin ifadəsi kimi dəyərlərlə bağlıdır. Eyni zamanda könüllülük fərdlərin sosial bacarıqlarının inkişafına, ictimai əlaqələrinin genişlənməsinə və sosial integrasiyasına müsbət təsir göstərir (Putnam, 2000). Könüllülük fəaliyyətinin müxtəlif formaları mövcuddur və bu formalar fəaliyyətin məqsədindən və həyata keçirilmə sahəsindən asılı olaraq fərqlənir. Sosial könüllülük həssas əhali qruplarına yardım göstərilməsini, təhsil və səhiyyə sahələrində dəstəyi əhatə edir. Ekoloji könüllülük ətraf mühitin qorunması, yaşıllaşdırma tədbirləri və ekoloji maarifləndirmə ilə bağlı fəaliyyətləri özündə birləşdirir. Bundan əlavə, mədəni və idman sahəsində könüllülük, fəvqəladə hallarda yardım fəaliyyətləri və icma əsaslı təşəbbüslər də geniş yayılmış könüllülük istiqamətlərinə daxildir. Könüllülük fəaliyyətinin sosial-iqtisadi əhəmiyyəti onun sosial kapitalın formalaşmasına verdiyi töhfə ilə də izah olunur. Sosial kapital fərdlər və qruplar arasında etimad, əməkdaşlıq və qarşılıqlı əlaqələr sistemi kimi çıxış edir və cəmiyyətin dayanıqlı inkişafına təsir göstərir. Könüllülük fəaliyyəti bu əlaqələri gücləndirərək ictimai institutlara etimadı artırır və sosial integrasiyanı təşviq edir.

Bununla yanaşı, könüllülük vətəndaş cəmiyyəti-

nin inkişafında mühüm rol oynayır. Qeyri-hökumət təşkilatları və ictimai birliklər vasitəsilə həyata keçirilən könüllü fəaliyyətlər dövlət və cəmiyyət arasında əlaqələrin möhkəmlənməsinə şərait yaradır. Bu isə öz növbəsində sosial siyasətin daha effektiv və inklüziv şəkildə həyata keçirilməsinə imkan verir (Salamon et al., 2011). Nəticə etibarilə, könüllülük fəaliyyəti yalnız fərdi təşəbbüs deyil, həm də sosial-iqtisadi inkişafın mühüm komponentlərindən biridir. Onun müxtəlif formaları cəmiyyətin müxtəlif sahələrində aktiv iştirakçılığı təmin edir və sosial siyasətin həyata keçirilməsində alternativ və tamamlayıcı mexanizm kimi çıxış edir.

3. Könüllülük fəaliyyətinin davamlı və inklüziv şəhər inkişafına təsiri

Könüllülük fəaliyyəti müasir şəhər mühitində davamlı və inklüziv inkişafın təmin edilməsində mühüm sosial mexanizm kimi çıxış edir. Urbanizasiya proseslərinin sürətlənməsi ilə şəhərlərdə sosial bərabərsizliklərin artması, ictimai xidmətlərə çıxışın qeyri-bərabər paylanması və ekoloji problemlərin dərinləşməsi müşahidə olunur. Bu şəraitdə könüllülük fəaliyyəti ictimai resursların səfərbər olunmasına, sosial problemlərin həllində vətəndaşların birbaşa iştirakına və sosial siyasətin daha effektiv həyata keçirilməsinə imkan yaradır (Əliyev, R., 2020, Sosial siyasət və ictimai iştirakçılıq, Bakı: Elm nəşriyyatı). Könüllülük fəaliyyətinin davamlı şəhər inkişafına təsirinin əsas istiqamətlərindən biri sosial inklüzivliyin gücləndirilməsidir. Şəhər mühitində müxtəlif sosial qruplar arasında mövcud olan fərqliliklər – gəlir səviyyəsi, təhsil imkanları və sosial xidmətlərə çıxış baxımından qeyri-bərabərliklər – inklüziv inkişafın qarşısında əsas maneələrdəndir. Könüllülər bu sahədə mühüm rol oynayaraq aztəminatlı ailələrə, yaşlılara, əlilliyi olan şəxslərə və digər həssas qruplara sosial dəstək göstərilir. Bu fəaliyyətlər yalnız maddi və sosial yardım ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda həmin qrupların cəmiyyətə inteqrasiyasını sürətləndirir və sosial təcrid riskini azaldır (Hüseynov, S., 2019, Azərbaycanda sosial müdafiə sistemi, Bakı: İqtisad Universiteti nəşriyyatı).

Könüllülük fəaliyyəti şəhər mühitində sosial xidmətlərin əlçatanlığının artırılmasına da mühüm töhfə verir. Dövlət tərəfindən təqdim olunan sosial xidmətlər bəzən bütün əhali qruplarını əhatə etməkdə çətinlik çəkir. Bu boşluğun doldurulmasında könüllülər aktiv rol oynayaraq maarifləndirmə tədbirləri keçirir, təhsil və səhiyyə sahələrində əlavə dəstək göstərir və sosial xidmətlərin daha geniş auditoriyaya çatdırılmasına kömək edirlər. Azərbaycanda həyata keçirilən “ASAN Könüllüləri”, “DOST könüllüləri” kimi proqramlar bu baxımdan əhəmiyyətli

nümunələr hesab olunur və könüllülüynün sosial siyasətdə tətbiqinin praktik nəticələrini nümayiş etdirir (Azərbaycan Respublikasının Gənclər Fondu, 2022, Azərbaycanda könüllülük fəaliyyəti üzrə illik hesabat, Bakı). Könüllülük fəaliyyətinin digər mühüm təsir istiqaməti icma əsaslı inkişaf proseslərinin gücləndirilməsidir. Könüllülər yerli səviyyədə müxtəlif sosial layihələrin təşəbbüskarı və icraçısı kimi çıxış edərək əhalinin ehtiyaclarına daha yaxın və çevik yanaşmaların formalaşmasına şərait yaradırlar. Bu isə vətəndaşların öz problemlərinin həllində daha fəal iştirak etməsinə və yerli idarəetmə proseslərində söz sahibi olmasına gətirib çıxarır. Nəticədə ictimai iştirakçılıq genişlənir, sosial məsuliyyət hissi artır və cəmiyyət daxilində əməkdaşlıq münasibətləri güclənir (Məmmədov, T., 2021, Yerli özünüidarəetmə və ictimai iştirakçılıq, Bakı: Qanun nəşriyyatı).

Könüllülük fəaliyyətinin iqtisadi aspektdən də mühüm təsirləri mövcuddur. Könüllülər tərəfindən həyata keçirilən fəaliyyətlər müəyyən hallarda dövlət və bələdiyyə xərclərinin azaldılmasına, resursların daha səmərəli istifadəsinə və sosial layihələrin daha az maliyyə ilə həyata keçirilməsinə imkan yaradır. Eyni zamanda könüllülük fərdlərin peşə bacarıqlarının inkişafına, əmək bazarına inteqrasiyasına və məşğulluq imkanlarının genişlənməsinə müsbət təsir göstərir. Bu baxımdan könüllülük yalnız sosial deyil, həm də iqtisadi baxımdan əhəmiyyətli fəaliyyət sahəsi kimi qiymətləndirilə bilər (Quliyev, E., 2020, Ekoloji siyasət və davamlı inkişaf, Bakı: Təhsil nəşriyyatı). Ekoloji baxımdan könüllülük fəaliyyəti “yaşıl şəhər” konsepsiyasının həyata keçirilməsində mühüm rol oynayır. Müasir şəhərlərdə ətraf mühitin qorunması və ekoloji tarazlığın təmin olunması davamlı inkişafın əsas tələblərindən biridir. Könüllülər tərəfindən həyata keçirilən ağacəkmə kampaniyaları, tullantıların toplanması aksiyaları, ekoloji maarifləndirmə tədbirləri və ictimai təşəbbüslər şəhər mühitinin sağlamlaşdırılmasına xidmət edir. Bu fəaliyyətlər eyni zamanda əhalidə ekoloji məsuliyyət hissinin formalaşmasına və davamlı həyat tərzinin təşviqinə səbəb olur. Bundan əlavə, könüllülük fəaliyyəti sosial kapitalın formalaşmasına da mühüm təsir göstərir. Könüllülük vasitəsilə insanlar arasında qarşılıqlı etimad, əməkdaşlıq və sosial əlaqələr güclənir. Bu isə cəmiyyətin ümumi dayanıqlığını artırır və sosial sistemlərin daha effektiv fəaliyyət göstərməsinə şərait yaradır. Sosial kapitalın yüksək olduğu cəmiyyətlərdə ictimai problemlərin həlli daha asan və effektiv şəkildə həyata keçirilir. Beləliklə, könüllülük fəaliyyəti davamlı və inklüziv şəhər inkişafına çoxşaxəli və sistemli təsir göstərir. O, sosial inklüzivliyin təmin olunmasına, ictimai iştirakçılığın genişlənməsinə, sosial xidmətlərin əlçatanlığının artırılmasına, ekoloji davamlılığın

gücləndirilməsinə və sosial kapitalın formalaşmasına xidmət edir. Bu baxımdan könüllülük müasir şəhər inkişaf siyasətinin ayrılmaz və strateji əhəmiyyətə malik komponentlərindən biri kimi çıxış edir.

4. Sosial siyasətin idarəetmə mexanizmlərində könüllülük fəaliyyətinin integrasiyası

Müasir dövrdə sosial siyasətin effektiv idarə olunması yalnız dövlət institutlarının fəaliyyəti ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda vətəndaş cəmiyyətinin və ictimai təşəbbüslərin bu prosesə cəlb olunmasını tələb edir. Bu baxımdan könüllülük fəaliyyəti sosial siyasətin idarəetmə mexanizmlərinin mühüm tərkib hissəsinə çevrilməkdədir. Könüllülüyn bu sistemə integrasiyası sosial xidmətlərin keyfiyyətinin artırılması, əhatə dairəsinin genişləndirilməsi və ictimai iştirakçılığın gücləndirilməsi baxımından xüsusi əhəmiyyət daşıyır (Əliyev, R., 2020, Sosial siyasət və ictimai iştirakçılıq, Bakı: Elm nəşriyyatı). Könüllülük fəaliyyətinin sosial siyasətə integrasiyasının əsas şərtlərindən biri müvafiq hüquqi və institusional çərçivənin formalaşdırılmasıdır. Azərbaycanda son illərdə könüllülük fəaliyyətinin təşkili və inkişafı istiqamətində mühüm addımlar atılmışdır. Dövlət proqramları, strateji sənədlər və normativ-hüquqi aktlar vasitəsilə könüllülüyn təşviqi həyata keçirilir və bu sahədə sistemli yanaşma formalaşdırılır. Xüsusilə dövlət qurumları nəzdində fəaliyyət göstərən könüllü proqramları könüllülüyn institusional səviyyədə tətbiqinin uğurlu nümunəsi kimi qiymətləndirilə bilər (Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti, 2021, Könüllülük fəaliyyətinin təşkili üzrə tədbirlər planı, Bakı). Sosial siyasətin idarəetmə mexanizmlərində könüllülüyn integrasiyası yalnız mərkəzi səviyyədə deyil, eyni zamanda yerli idarəetmə səviyyəsində də həyata keçirilməlidir. Bələdiyyələr və yerli icra hakimiyyəti orqanları könüllülərin iştirakı ilə sosial layihələrin hazırlanması və icrasını təmin etməklə əhalinin ehtiyaclarına daha çevik və adekvat cavab verə bilirlər. Bu yanaşma yerli səviyyədə sosial problemlərin daha dərinəndən öyrənilməsinə və onların həllində vətəndaşların fəal iştirakına imkan yaradır. Nəticədə yerli idarəetmə sistemində şəffaflıq, hesabatlılıq və ictimai nəzarət güclənir (Məmmədov, T., 2021, Yerli özünüidarəetmə və ictimai iştirakçılıq, Bakı: "Qanun" nəşriyyatı). Könüllülük fəaliyyətinin sosial siyasətə integrasiyasında dövlət-QHT-vətəndaş əməkdaşlığı modeli xüsusi rol oynayır. Bu model çərçivəsində dövlət qurumları normativ-hüquqi baza və maliyyə dəstəyi təmin edir, qeyri-hökumət təşkilatları könüllülərin təşkilatlanmasını və koordinasiyasını həyata keçirir, vətəndaşlar isə birbaşa iştirak edərək sosial problemlərin həllinə töhfə verirlər. Belə üçtərəfli əməkdaşlıq sosial siyasətin daha çevik və

səmərəli həyata keçirilməsinə şərait yaradır və ictimai resursların daha optimal istifadəsini təmin edir (Salamon, L., Sokolowski, S., & List, R., 2011, Global Civil Society, Johns Hopkins University Press).

Bununla yanaşı, könüllülük fəaliyyətinin effektiv integrasiyası üçün onun idarə olunması mexanizmlərinin inkişaf etdirilməsi vacibdir. Bu mexanizmlərə könüllülərin seçimi, hazırlanması, motivasiyası, fəaliyyətinin koordinasiyası və nəticələrinin qiymətləndirilməsi daxildir. Könüllülərin peşəkar bacarıqlarının artırılması və onların fəaliyyətinin sistemli şəkildə təşkili sosial xidmətlərin keyfiyyətinə birbaşa təsir göstərir. Bu məqsədlə təlim proqramlarının təşkili, sertifikatlaşdırma sisteminin tətbiqi və könüllülərin fəaliyyətinin stimullaşdırılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir (Azərbaycan Respublikasının Gənclər Fondu, 2022, Azərbaycanda könüllülük fəaliyyəti üzrə illik hesabat, Bakı). Eyni zamanda rəqəmsallaşma prosesi könüllülük fəaliyyətinin sosial siyasətə integrasiyasında yeni imkanlar yaradır. Rəqəmsal platformalar vasitəsilə könüllülərin qeydiyyatı, fəaliyyətinin koordinasiyası və məlumat mübadiləsi daha operativ şəkildə həyata keçirilir. Bu isə könüllülük fəaliyyətinin daha geniş miqyasda təşkilinə və daha çox insanın bu prosesə cəlb olunmasına imkan verir. Azərbaycanda tətbiq olunan müxtəlif könüllü platformaları bu sahədə innovativ yanaşmaların formalaşdığını göstərir. Könüllülük fəaliyyətinin sosial siyasətə integrasiyası eyni zamanda sosial innovasiyaların inkişafına da təkan verir. Könüllülər tərəfindən irəli sürülən yeni ideyalar və təşəbbüslər sosial problemlərin həllində alternativ yanaşmaların formalaşmasına səbəb olur. Bu isə sosial siyasətin daha dinamik və adaptiv olmasına imkan yaradır. Xüsusilə gənclərin könüllülük fəaliyyətində fəal iştirakı innovativ düşüncənin və yeni sosial təşəbbüslərin inkişafına müsbət təsir göstərir. Bununla belə, könüllülük fəaliyyətinin sosial siyasətə integrasiyası müəyyən çətinliklərlə də müşayiət oluna bilər. Bu çətinliklərə könüllülərin davamlılığının təmin olunması, onların motivasiyasının saxlanılması, koordinasiya problemləri və resurs çatışmazlığı kimi məsələlər daxildir. Bu problemlərin aradan qaldırılması üçün sistemli idarəetmə yanaşmalarının tətbiqi və dövlət tərəfindən dəstək mexanizmlərinin gücləndirilməsi vacibdir.

Nəticə etibarilə, könüllülük fəaliyyətinin sosial siyasətin idarəetmə mexanizmlərinə integrasiyası dövlət idarəçiliyinin daha effektiv, inklüziv və çevik olmasına şərait yaradır. Bu yanaşma sosial xidmətlərin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə, ictimai iştirakçılığın genişlənməsinə və vətəndaş cəmiyyətinin güclənməsinə xidmət edir. Bu baxımdan könüllülük müasir sosial siyasətin ayrılmaz və strateji əhəmiyyətə malik komponentlərindən biri kimi çıxış edir və

onun inkişafı davamlı və inklüziv şəhər inkişafının təmin olunmasında mühüm rol oynayır.

Nəticə

Müasir şəhərlərin davamlı və inklüziv inkişafı kompleks və çoxsaxəli yanaşma tələb edən bir prosesdir. Bu proses yalnız iqtisadi artım və infrastrukturun inkişafı ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda sosial ədalətin təmin olunması, ictimai iştirakçılığın genişləndirilməsi və ekoloji tarazlığın qorunmasını da əhatə edir. Aparılan təhlillər göstərir ki, bu məqsədlərə nail olunmasında könüllülük fəaliyyəti mühüm və effektiv sosial mexanizm kimi çıxış edir. Məqalə çərçivəsində müəyyən edilmişdir ki, könüllülük fəaliyyəti sosial inklüzivliyin gücləndirilməsində, həssas qrupların dəstəklənməsində və sosial xidmətlərin əlçatanlığının artırılmasında əhəmiyyətli rol oynayır. Könüllülərin iştirakı ilə həyata keçirilən təşəbbüslər şəhər mühitində sosial bərabərsizliyin azaldılmasına və cəmiyyət daxilində sosial inteqrasiyanın güclənməsinə töhfə verir. Eyni zamanda, könüllülük fəaliyyəti icma əsaslı inkişafın təşviq olunmasına və vətəndaşların qərarvermə proseslərində iştirakının artmasına şərait yaradır. Araşdırmalar göstərir ki, könüllülük yalnız sosial deyil, həm də iqtisadi və ekoloji baxımdan mühüm təsirlərə malikdir. Könüllü fəaliyyətlər vasitəsilə resurslardan daha səmərəli istifadə olunur, sosial layihələrin həyata keçirilməsi xərcləri azalır və ətraf mühitin qorunmasına yönəlmiş təşəbbüslər genişlənilir. Bu baxımdan könüllülük davamlı inkişafın bütün əsas komponentlərini – sosial, iqtisadi və ekoloji sahələri əhatə edən universal fəaliyyət forması kimi çıxış edir.

Bununla yanaşı, məqalədə könüllülük fəaliyyətinin sosial siyasətin idarəetmə mexanizmlərinə inteqrasiyasının vacibliyi xüsusi vurğulanmışdır. Müəyyən edilmişdir ki, könüllülüynün hüquqi və institusional çərçivədə təşkili, dövlət–QHT–vətəndaş əməkdaşlığının gücləndirilməsi və yerli idarəetmə səviyyəsində tətbiqi sosial siyasətin effektivliyini əhəmiyyətli dərəcədə artırır. Eyni zamanda könüllülərin fəaliyyətinin planlaşdırılması, koordinasiya və qiymətləndirilməsi mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi bu sahənin davamlı inkişafı üçün zəruri şərtlərdən biridir.

Nəticə olaraq qeyd etmək olar ki, könüllülük fəaliyyəti davamlı və inklüziv şəhər inkişafının təmin edilməsində strateji əhəmiyyətə malikdir. Onun sosial siyasətə inteqrasiyası şəhər idarəçiliyinin daha çevik, inklüziv və səmərəli olmasına imkan yaradır. Bu baxımdan gələcəkdə könüllülük fəaliyyətinin daha geniş şəkildə təşviqi, institusional əsaslarının möhkəmləndirilməsi və ictimai iştirakçılığın artırılması istiqamətində tədbirlərin həyata keçirilməsi məqsəduyğun hesab olunur.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti. (2021). *Könüllülük fəaliyyətinin təşkili üzrə tədbirlər planı*. Bakı.
2. Azərbaycan Respublikasının Gənclər Fondu. (2022). *Azərbaycanda könüllülük fəaliyyəti üzrə illik hesabat*. Bakı.
3. Əliyev, R. (2020). *Sosial siyasət və ictimai iştirakçılıq*. Bakı: Elm nəşriyyatı.
4. Hüseynov, S. (2019). *Azərbaycanda sosial müdafiə sistemi*. Bakı: İqtisad Universiteti nəşriyyatı.
5. Məmmədov, T. (2021). *Yerli özünüidarəetmə və ictimai iştirakçılıq*. Bakı: Qanun nəşriyyatı.
6. Quliyev, E. (2020). *Ekoloji siyasət və davamlı inkişaf*. Bakı: Təhsil nəşriyyatı.
7. Salamon, L., Sokolowski, S., & List, R. (2011). *Global Civil Society: Dimensions of the Nonprofit Sector*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
8. United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York.
9. UN-Habitat. (2020). *World Cities Report 2020: The Value of Sustainable Urbanization*. Nairobi.
10. World Bank. (2022). *Inclusive Cities Approach Paper*. Washington, DC.
11. OECD. (2019). *Society at a Glance 2019: OECD Social Indicators*. Paris.
12. UNV (United Nations Volunteers). (2018). *The State of the World's Volunteerism Report*. New York.
13. UNEP. (2021). *Making Cities Green and Inclusive*. Nairobi.

The Role of Volunteer Activity in the Governance Mechanisms of Social Policy in Sustainable and Inclusive Urban Development

Mehman Maqsd Akhundov
The Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan
 Doctor of Biological Sciences, Professor

Dilbar Ramazan Mirzayeva
The Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan
 Master's Student

SUMMARY

In the contemporary era, sustainable and inclusive urban development stands out as one of the key priority areas of social policy. Rapid urbanization has led to increasing social inequalities in cities, unequal access to public services, and the deepening of environmental problems. In this context, volunteer activity comes to the forefront as an important mechanism

in the implementation of social policy and facilitates the involvement of various segments of society in public processes. The article comprehensively analyzes the impact of volunteer activity on sustainable and inclusive urban development. Particularly, the role of volunteering in strengthening social inclusion, supporting vulnerable social groups, and increasing the accessibility of social services is explored. Furthermore, the significance of volunteer activity in promoting community-based development, expanding public participation, and forming social capital is identified. At the same time, the participation of volunteers in environmental initiatives makes a significant contribution to the development of the “green city” concept and environmental protection. Within the framework of the study, the integration of volunteer activity into the governance mechanisms of social policy is also extensively analyzed. It is established that establishing the legal and institutional foundations of volunteering, strengthening state–NGO–citizen cooperation, and applying it at the local governance level enhance the effectiveness of social policy. In conclusion, volunteer activity acts as a social resource of strategic importance in ensuring sustainable and inclusive urban development, and its systematic promotion should be considered an essential component of modern urban policy.

Keywords: *sustainable development, inclusive city, volunteer activity, social policy, social capital.*

**Роль волонтерской деятельности в
механизмах управления социальной
политикой в устойчивом и инклюзивном
городском развитии**

Мехман Максуд Ахундов
Доктор биологических наук, профессор
Академия Государственного Управления при
Президенте Азербайджанской Республики

Дильбар Рамазан Мирзаева
Магистрант
Академия Государственного Управления при
Президенте Азербайджанской Республики

РЕЗЮМЕ

В современную эпоху устойчивое и инклюзивное городское развитие выступает в качестве одного из главных приоритетных направлений

социальной политики. Стремительный процесс урбанизации привел к росту социального неравенства в городах, неравному доступу к общественным услугам и углублению экологических проблем. В этих условиях волонтерская деятельность выходит на первый план как один из важных механизмов реализации социальной политики и создает условия для вовлечения различных слоев общества в общественные процессы. В статье комплексно анализируется влияние волонтерской деятельности на устойчивое и инклюзивное городское развитие. В частности, исследуется роль волонтерства в укреплении социальной инклюзивности, поддержке уязвимых социальных групп и повышении доступности социальных услуг. Наряду с этим, определена значимость волонтерской деятельности в продвижении развития на уровне общин, расширении общественного участия и формировании социального капитала. В то же время участие волонтеров в экологических инициативах вносит важный вклад в развитие концепции «зеленого города» и охрану окружающей среды. В рамках исследования также подробно проанализирован вопрос интеграции волонтерской деятельности в механизмы управления социальной политикой. Установлено, что формирование правовых и институциональных основ волонтерства, укрепление сотрудничества между государством, НПО и гражданами, а также его применение на уровне местного самоуправления повышают эффективность социальной политики. В заключение, волонтерская деятельность выступает в качестве социального ресурса, имеющего стратегическое значение для обеспечения устойчивого и инклюзивного городского развития, а ее систематическое поощрение должно рассматриваться как важный компонент современной городской политики.

Ключевые слова: *устойчивое развитие, инклюзивный город, волонтерская деятельность, социальная политика, социальный капитал.*

Rəyçi: B.e.f.d., dos. Mustafayeva N. Ə.
Məqalə redaksiyaya daxil olub: 03.02.2026
Çapa qəbul olunub: 24.02.2026

*The date of the admission of the article
to the editorial office: 03.02.2026*
Accepted for publication: 24.02.2026